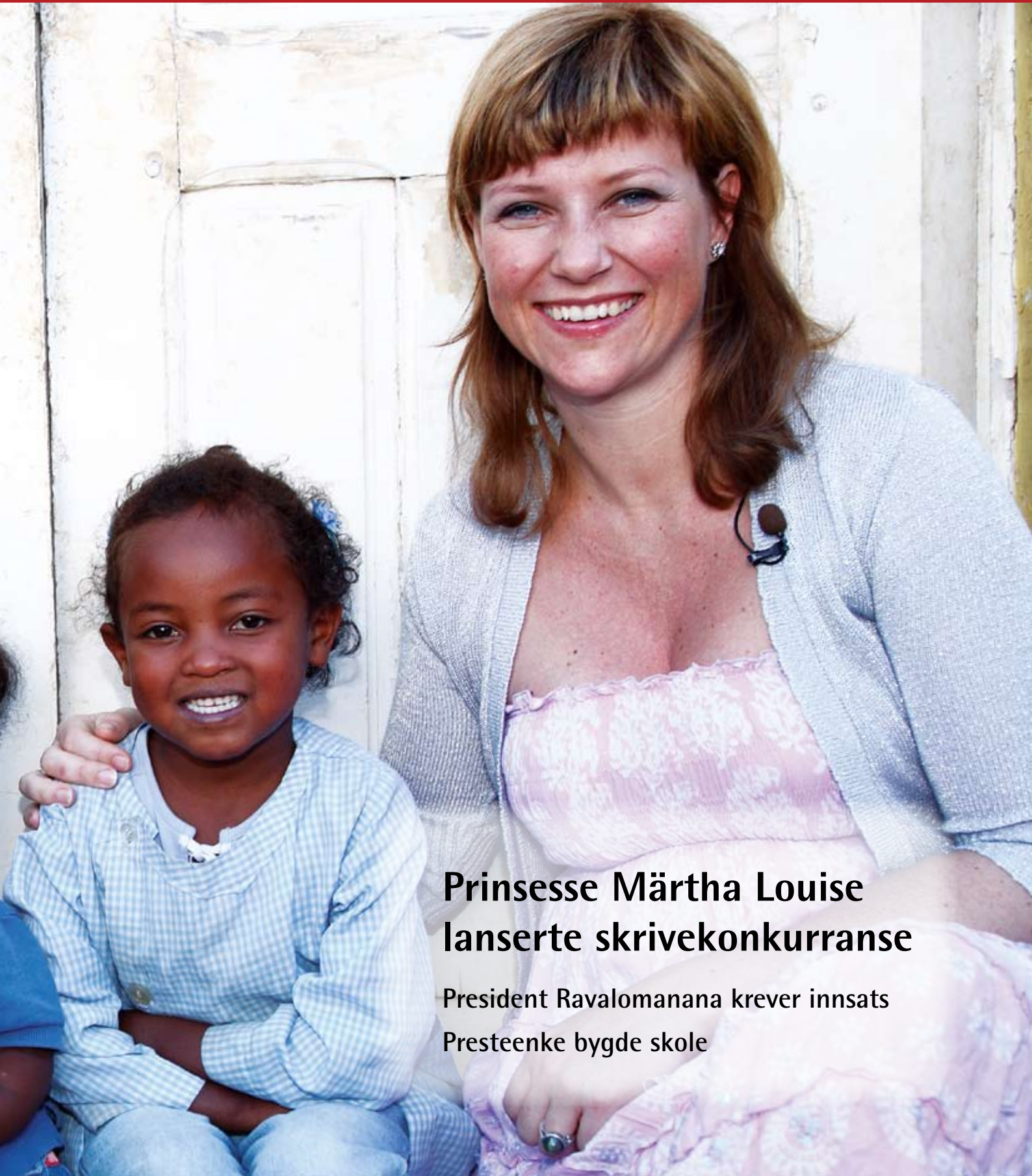

Madagaskarforum

Vennskapsforeningen Norge - Madagaskar • Fihavanan'i Norvezy sy Madagasikara

nr 2 2008 årgang 6

Prinsesse Märtha Louise lanserte skrivekonkurransen

**President Ravalomanana krever innsats
Presteenke bygde skole**

Organ for
Vennskapsforeningen
Norge - Madagaskar (VNM)

STYRET I VNM

LEDER
Øyvind Dahl
E-POST
oyvind.dahl@lyse.net

ØVRIGE STYREMEDLEMMER
Arnhild Fjose
(styremedlem), Marit J.
Bakke (sekretær), Reidar F.
Sivertsen (kasserer), Heri
Ramampiaro (webmaster),
Arve Lund (styremedlem),
Linda Bårdsen (1. vara),
Inger Elisabeth Lie
(2. vara).

Vennskapsforeningen er
ikke ansvarlig for innholdet i
bladet; dette er redaktørens
ansvar. Redaksjonen følger
Vær Varsomplakaten og
Redaktørplakaten.

REDAKTØR
Linn Krogh Hansen
E-POST
ilinn@frisurf.no
TLF 99 24 98 55

FORMGIVNING
Anita R. Hetland
ARI Design

LOGO
Alvar Berget

FOTO FORSIDE
Prinsesse Märtha Louise
Foto: UNICEF

FOTO BAKSIDE
Razafy-
"sennepsfrøskolens
mor".
Foto: Svein Nielssen

Bladet er utgitt med støtte
fra NORAD
ISSN 1504-4750

REDAKTØREN HAR ORDET

I denne utgaven av bladet kan du lese om flere mennesker som på hver sin måte har bidratt til å motivere og forbedre levekårene og fremtidsutsiktene til barn og voksne på Madagaskar.

En av disse er kvinnen Razafiarisoa, som tok initiativet til å starte Sekoly Voantsinapy, som betyr "Sennepsfrøskolen" i Antsirabe. Etter mye brevveksling frem og tilbake fikk hun gjennomslag for sin store drøm - å bygge skole for de fattige barna. Skolen er nå offentlig godkjent og mange av elevene har oppnådd svært gode resultater. Det har blant annet ført til at de har fått litt utstyr som ransler, skrivebøker, skrivesaker og linjal. Ett år betalte staten lønn for tre lærere i ni måneder. En del flinke jenter får dessuten stipend for å fullføre videregående skole.

En annen som sørget for å gi fattige gassere bedre levevilkår var grunnleggeren av "Stiftelsen Blåfuglvannet" Enok Gramstad. Desverre ble nordmannen meid ned og drept av en promillekjører i nattemørket mens han var på vei til havnen i Göteborg med Madagaskar-frakt tidlig i oktober 1999. Før det hadde 64-åringen sørget for å skipe hundrevis av privatbiler, kassebiler, lastebiler og busser til Madagaskar. Inni bilene var det tusenvis av sykler, tonnevis av klær, motorer, bildeler og jordbruksredskap.

Datteren forteller at det meste av klærne faren tok med seg, ble gitt bort. Alle bilene og syklene

ble reparert på verkstedet som han hjalp til å etablere i Tombontsoa. Utdaterte biler gav kjærkommen jobb til mange gassere. Salget gav overskudd og pengene ble plassert i Andranovomanga. Pengene ble så gitt til arbeidsløse gassere som viste initiativ til å etablere seg som bønder.

En norsk kvinne som er sterkt engasjert i barns muligheter til å lære å lese er Prinsesse Marthä Louise, som i mai besøkte Madagaskar i forbindelse med prosjektet "Sammen for barnebøker". - Det imponerte meg hvor stille barna satt og hørte på taler på fremmede språk midt i solen, sier prinsessen til Madagaskarforum.

Slik var det vel før i tiden her hjemme også, men i dag er det ikke ofte vi finner en ungeflokk som sitter stille uten å si noe eller røre på seg mens vi voksne skravler i vei.

Et tankekors er det derfor å lese artikkelen om gassiske barns deltakelse i samfunnet. Den dype respekten voksne krever av barn på Madagaskar, er den kanskje også et hinder for barna mulighet til å uttrykke sine meninger?

Linn Krogh Hansen
Linn Krogh Hansen

I DETTE NUMMERET

4	Prinsesse Märtha Louise på Madagaskar	17	Fascinerende Fanórona
7	Lobbyvirksomhet for Madagaskar	18	Solheim og Solhjell til Solskinnsøya
8	Presidenten i ny femårsperiode	19	Hans F. Lehne om jobben som ambassadør
10	Sennepsskolen	20	Smånytt
13	Drøm ble virkelighet	21	Vennskap, samarbeid og 17. maitog
16	Blir gassiske barn hørt?	22	Madagaskar i Bergen

REDAKSJONEN

REDAKTØR

LINN KROGH HANSEN (38) er utdannet sosialantropolog og har praksis fra Ifaty utenfor Toliara (1997). Tema for hovedoppgaven er religiøs praksis og sosial endring i vezoenes daglige liv. Hun var sist på Madagaskar i 2005, etter å ha mottatt journaliststipend fra UD. Arbeider nå som journalist i magasinet Seilas.
E-post: ilinn@frisurf.no

MADAGASKAR

ARNE MORTEN ROSNES (36) er fra Stavanger og er gift med tidligere VNM-styremedlem Ellen Vea Rosnes. Han var på Madagaskar frem til juli 2008 og arbeidet litt frivillig for NMS i tillegg til stilling som informasjonskonsulent i FNs matvareprogram (WFP) siden april 2007. Nå bor familien i Stavanger. Han jobber i Mintra som utvikler e-læring.
E-post: arne.morten@rosnes.com.

STAVANGER

ERIK TANGEDAL (70) er teolog frå Misjonskolen i Stavanger/MF. Arbeidde i 15 år i Den Lutherske Kyrkja (FLM) på Madagaskar i tidsrommet 1966 - 1997, første fem år på Vestkysten, seinare i kyrkja si misjonsavdeling Tafika Masina Maharitra med reiser til utkantar over heile øya. Studieopphald på Madagaskar 1999 i møte med hyrderørsla innan FLM. Seinare besøkt øya fem gonger som reiseleiar for turistar og guide, seinast okt/nov 2007.
E-post: erik.tangedal@lyse.net

BERGEN

SOPHIE KÜSPERT (20) har bodd på Madagaskar i fire år med avbrekk på to år i Norge (altså siden 2002). Hun gikk 10. klasse på en gassisk skole i tillegg til noen fag på et norsk nettgymnas. 3 vgs var hun i Norge, og skoleåret etterpå tok Sophie et friår på øya der hun jobbet i Provert og Grønne skoler, Bara. Hun var på landsbygda og underviste der i tillegg til at hun var på ei sykestue og lærte om helsearbeid. Høsten 2008 skal Sophie gifte seg med koordinator for grønne skoler, Mparany. Hun studerer pedagogikk ved Universitetet i Bergen og denne høsten er hun på Madagaskar og har desentralisert studium.
E-post: sophiekusper@yahoo.com

OSLO

CHRISTIANE MARIE ØDEGÅRD (24), Bachelor i Utvikling fra UiO, for tiden student ved NTNU, Trondheim, på spansk årsstudium. Født og oppvokst på Madagaskar, var der sist på ferie i 2001.
E-post: christiane_marie@hotmail.com

Prinsesse Märtha Louise lanserte skrivekonkurranse

Prinsesse Märtha Louise besøkte i vår Madagaskar i forbindelse med prosjektet "Sammen for barnebøker". Her forteller hun Madagaskarforums lesere hvordan hun opplevde øya.

TEKST: LINN KROGH HANSEN FOTO: UNICEF

– Da jeg begynte å samle eventyr fra hele verden til "Eventyr fra jordens hjerte", kom tanken om at det hadde vært fint om norske barn som fikk boken, samtidig kunne hjelpe et barn i et annet land til det samme, forteller Prinsesse Märtha Louise.

Hun har vært i dialog med Unicef i rundt fire år om dette og det ble tidlig klart at prosjektet "Sammen for barnebøker" passet perfekt. Prinsessen forteller videre:

– Prosjektet går ut på at barn fra førskolealder, skulle få tilgang på bøker. Forskning viser at de barna som har tilgang på bøker, også før de begynner på skolen, har større sjans for å gjennomføre skolegang.

På Madagaskar var dette prosjektet i startgropa og Unicef Madagaskar og myndighetene stilte seg positive, ikke bare til at barn som ikke vanligvis har tilgang på bøker skulle få dem, men også til at det skulle utlyses en konkurranse slik at forfattere, også ukjente, kunne komme på banen å få utgitt en bok. På denne måten kan man også støtte forlagsvirksomheten i landet. Det trykkes opp 40.000 bøker som gis til førskolebarn. Dette høres kanskje ikke mye ut, men ringvirkningene er enorme, da hele familier blir invol-

vert. Og et sted må man begynne. Og hvem vet; blir det et vellykket prosjekt, er det kanskje enda flere barn som får gleden av bøkene.

Imponert over barna

–Da vi lanserte skrivekonkurransen, var det en hel barneskole som satt og fulgte med - lenge. Det imponerte meg hvor stille de satt og hørte på taler på

– Jeg tror at alle verdens barn har glede av historier. Derfor er det avgjørende å kunne presentere historier for barn skriftlig i bøker.

Prinsesse Märtha Louise

fremmede språk midt i solen. Det var slående å se så utrolig mange barn over alt. På Madagaskar er halvparten av befolkningen under 18 år. Det gjør også inntrykk å se mennesker som har så lite, men som likevel gjør så mye for sine medmennesker, slik som for eksempel førskolelærere og ammehjelpe-

re gjør.

På spørsmål om prinsessen syntes Madagaskar skilte seg ut fra andre "fattige land i Afrika", som for eksempel Elfenbenkysten, forteller hun at hun opplevde at mentaliteten var annerledes.

– Jeg følte meg trygg og jeg vet at det er lav kriminalitet der.

"Bukkene Bruse" slo an

– Jeg tror at alle verdens barn har glede av historier. Derfor er det avgjørende å kunne presentere historier for barn skriftlig i bøker. Dette øker barnas leseferdigheter, noe som er grunnleggende for barnas fremtid. Jeg opplevde en stor iver og studieglede blant de barna jeg traff. Selv om førskolebarna syntes det var litt rart når jeg fortalte Bukkene Bruse og var trollet under broa. Da lo de godt.

Prinsesse Märtha Louise forteller at barna ofte blir litt perplekse når de ser henne, så det blir dessverre til at hun stiller flere spørsmål til dem enn motsatt.

– Men det var hyggelige møter jeg hadde med barn og voksne.

- Hvordan tror du man kan overbevise foreldrene om at det er bedre å sende barna på skolen enn å ha dem til å hjelpe til hjemme?

- Jeg synes dette er vanskelig å svare på. Jeg tror både myndighetene, hjelpeorganisasjonene og lokalbefolkningen gjør alt de kan. Det er et langt lerret å

bleke, men de har begynt prosessen og det er viktig og verdifull, sier prinsesse Märtha Louise.

Hva visste du om øya før det ble bestemt at du skulle reise?

- Jeg visste at Madagaskar var en øy som ser veldig liten ut på kartet i for-

hold til Afrika og at landet hadde en spesiell fauna. I tillegg visste jeg at det er en lang tradisjon med norske misjonærer der, sier prinsesse Märtha Louise, som håper at prosjektet "Sammen for barnebøker" vil øke barns muligheter til å lære å lese og deretter lyst til å lese.

Lobbysakene til VNM:

Ingen økning i bistanden til Madagaskar

"Støtten til Madagaskars utdanningssektor planlegges videreført på dagens nivå... Det legges vekt på å opprettholde den utdanningsfaglige kompetansen ved ambassaden." Slik lød svaret fra Utviklingsministeren på Dagrun Eriksens henvendelse av 6. februar angående nedbemanning av den norske ambassaden på Madagaskar.

TEKST: ØYVIND DAHL

Vi tolket dette slik at det ikke ble aktuelt med nedbemanning av staben på ambassaden og skrev et nytt brev den 10. mars undertegnet av Dagrun Eriksen (Kr.F) og Øyvind Dahl på vegne av Vennskapsforeningen. Svaret forelå 2. april. Der ble det presisert at støtten til utdanningssektoren "planlegges videreført. Dette innebærer ikke en omgjøring av beslutningen om å inndra en stilling ved Den norske ambassaden i Antananarivo."

Miljøtrusselen og regnskogen

VNMs medlem Pål Biseth sendte et brev til Miljø- og utviklingsministeren den 21. mai 2008 der han påpekte miljøproblemene på Madagaskar særlig knyttet opp til brenning og ødeleggelse av regnskogene på Madagaskar. Dette fører til ødeleggelse av det biologiske mangfold på øya – et mangfold som er unikt i verdenssammenheng. Sivilagronom Endre Haraldseide og Øyvind Dahl sendte et brev til Erik Solheim den 3. mars der det ble rettet en appell om bidrag til å stoppe avskogingen knyttet til uønsket dyrkingsteknikk, bevaring av mangfoldet og øke matproduksjonen i samsvar med Madagaskars plan for å bekjempe fattigdommen.

Erik Solheim lovet i brev av 6. mars å ta saken opp med Norad og embets-

verket i Miljøverndepartementet. Den 12. september hadde Endre Haraldseide møte med Erik Solheim og fikk drøftet bistanden med statsråden direkte. Endre overrakte et skriv der han påpeker en del problemer i bistandsarbeidet særlig når det gjelder budsjettstøtte og kontroll. Solheim var imøtekommende til synspunktene.

Det foreligger et svar på brevet fra Pål Biseth datert juni 2008. I brevet presiserer utviklingsminister Erik Solheim følgende: "Samarbeidet med Madagaskar er konsentrert omkring tre sektorer: Utdanning, styresett og olje for utvikling. I tillegg gis det støtte til et kompetanse- og forskningssenter innen landbruk. Bistanden beløper seg til drøyt NOK 90 millioner pr. år. I tillegg kommer støtte gjennom multilaterale kanaler som Verdensbanken og FN-systemet. Utdanning er, som du er inne på, et viktig innsatsområde for å øke bevisstheten omkring miljø og klima. Utdanningssektoren er den største samarbeidssektoren for det norske engasjementet på Madagaskar og mottar to tredeler av støtten. En del av denne støtten går til et utdanningsprosjekt der miljøundervisning står sentralt. Jeg håper at dette prosjektet på sikt kan bidra til bedre integrering av miljøaspekt i undervisningen i den offentlige skolen."

Kystbåter til Madagaskar

Madagaskars ambassade i Berlin sendte et brev datert 5. mai til Utenriksdepartementet der Madagaskar anmodet om å få tildelt kystvaktbåter som Det norske forsvarsdepartementet ikke lenger bruker. Den 15. juli kom det et svar på henvendelsen der det sies at saken har vært behandlet av Forsvarsdepartementet som "konkluderer med at disse båtene ikke er særlig egnet til de oppgavene som er beskrevet, og at båtene vil ha behov for ombygninger som vil medføre store kostnader. I tillegg kreves det stor spesialkompetanse for vedlikehold av denne type fartøyer. Denne spesialkompetansen finnes dessuten verken i Norge eller i Europa. Derfor vil de kompetente myndigheter i Norge fraråde den madagassiske regjering å gå til anskaffelse av disse eldre norske kystvaktfartøyer."

Vennskapsforeningen må konstatere at så langt har henvendelsene til Utenriksdepartementet ikke medført noen økning av bistanden til Madagaskar.

- Jeg styrer mitt land som jeg styrer en bedrift

Med forretningsmannen Marc Ravalomanana som president fra våren 2002 er det kommet en ny positiv dynamikk i Madagaskars utvikling etter årtier med "sosialistisk" vanstyre, der lederne brukte makten til å berike seg selv og landet ble kjørt økonomisk i grøfta. Den nye presidenten har tatt tak i problemene og stiller krav til sine folk. De som ikke gjør jobben, blir sparket. Denne strategien har satt fart i mange sider ved utviklingen både politisk, sosialt og økonomisk.

TEKST: ØYVIND DAHL

Etter fem år med Marc Ravalomanana som president ble det gjennomført nytt presidentvalg 3. desember 2006. Med over halvparten av stemmene (54,8 prosent) sikret den sittende president seieren allerede i første valgongang. Opposisjonen var splittet og spiller i dag liten rolle på Madagaskar. I sin tale etter kunngjøringen av valgresultatet, sa presidenten at tiden nå var kommet til å satse på tiltak som berører folks dagligliv. I forbindelse med sin andre presidentperiode, som varer frem til 2012, la President Ravalomananas frem en ny ambisiøs femårsplan -- Madagascar Action Plan (MAP) -- der kampen mot fattigdom er gitt prioritet i perioden 2007--2012. Planen legger seg nær opp til FN's tusenårsplan "Millennium Development Goals".

Mangler fem milliarder dollar

MAP inneholder åtte tiltaksområder eller "forpliktelser" (commitments): 1: Et ansvarlig styresett, 2: Veier og annen infrastruktur, 3: Endring gjennom utdanning, 4: Landbruks-utvikling og grønn revolusjon, 5: Helse, familieplanlegging og kamp mot hiv/aids, 6: Høy vekstøkonomi, 7: Miljøvern og 8: Nasjonal solidaritet. Under en rundbordskonferanse våren 2008 ble det presisert at gjennomføringen av planen vil koste ca. 9,2 milliarder US dollar. Det gjenstår å finne fem milliarder innen 2012. Størstedelen dreier seg om

utlegg til bygging av infrastruktur, veier og havner, et område der Ravalomananas regime kan vise til stor fremgang allerede. Men også jordbruket, som sysselsetter nesten 80 prosent av befolkningen, skal prioriteres. Det skal satses på utvidet helsetilbud og bedre utdanning. Det er vedtatt at grunnskolen skal utvides fra fem til sju år. Innskrivningsraten har økt fra 67 prosent i 2001--2 til 92 prosent i 2006--7. Men det er et stort problem at svært mange barn, og særlig jenter, faller fra i løpet av skolegangen. Barnearbeid er utbredt. Også andre menneskerettigheter blir satt til side i et uverdigg fengselssystem. Men stort sett respekteres ytringsfrihet, pressefrihet og organisasjonsfrihet. Politisert vold er ikke vanlig på Madagaskar der regimeskiftet i 2002 skjedde nærmest ved en fløyels-revolusjon, nesten uten blodsutgytelser.

Økonomisk vekst

Verdensbanken og Det internasjonale pengefond (IMF) har akseptert femårsplanen som Madagaskars strategi for fattigdomsbekjempelse og Verdensbanken og EU er de største bidragsyterne, men også Frankrike, USA, Sveits, Tyskland, Japan, Sør-Afrika og Kina bidrar med investeringer og bistand. Norge bidrar med stat-til-stat bistand innen sektorene utdanning, godt styresett og olje for utvikling.

Norge har blant annet støttet etableringen av Det uavhengige kontoret for kamp mot korrupsjon, BIANCO, som skal bekjempe korrupsjonen. Men en systemisk korrupsjonskultur utryddes ikke ved etableringen av et slikt kontor, og her er det nok en lang vei å gå.

Økonomien går bedre enn på lang tid. Madagaskar har hatt en vekst på 6,3 prosent i 2007. Turisme, gruvedrift og jordbruk er prioritert. Kritikerne sier at veksten i særlig grad skyldes investeringen til to store gruveselskaper, Qit Madagascar Mineral (ilmenitt) med 3,3 mrd USD og Sherrit (nikkel og kobolt) med 585 USD. Fremdeles er det ikke investert nok i fiske, handel, distribusjon, eiendom og turisme. Men inflasjonen er for første gang i historien kommet under 10 prosent, 8,2 prosent i 2007. Madagaskar er særlig sårbar for prisstigninger i matvaresektoren på verdensmarkedet, og også for prisstigning på olje. Sett på verdensbasis er Madagaskar et skattkammer for biologisk mangfold. Dessverre ødelegges dette ved ulovlig hogst og ukontrollerte branner, og selv om myndighetene ønsker å bevare miljøet ved å satse på naturparker og økoturisme, så "forsvinner skogen mens du ser på den", som en kjent biolog sa det.

Desentralisering gir åpenhet

4. april 2007, ikke lenge etter at Marc Ravalomanana ble innsatt for sin an-

dre presidentperiode, organiserte han en ny folkeavstemning. Den gav folkelig støtte til en "revisjon" av grunnloven som først ble laget for den tredje republikk i 1992. Revisjonen grunnlovsfester den nye administrasjonsstrukturen med 22 regioner istedenfor seks provinser. Desentraliseringen gir større åpenhet i forvaltningen, folk kan følge med hvordan pengene til lokal utvikling blir brukt. Grunnlovsrevisjonen fastslo at både fransk og engelsk heretter er offisielle språk, mens nasjonalspråket fortsatt er madagassisk. Presidenten er kjent for å ønske sterkere engelskkunnskaper for å bryte isolasjonen i globaliseringsens tidsalder.

Ved valg på ny nasjonalfor-samling 23. september 2007 var det bare tre plasser av 127 som ikke tilfalt presidentens parti, TIM, eller støttepartiene. 12. desember samme år var det valg på kommunale råd i de ca 1500 kommunene. Også der fikk presidentens menn og kvinner de fleste stemmene. Men i hovedstaden gikk det sjokkbølger da presidentens parti mistet flertallet. 63,3 prosent stemte på den 33-årige outsideren Andry Rajoelina som ledet et nystiftet parti, Tanora Gasy Vonona (TGV), "Unge gassere klar til innsats".

Madagaskar har et tokammer-

system. Våren 2008 var det nyvalg på senatet. Hver av de 22 regionene valgte en TIM-senator, presidenten selv valgte ut 11 av de totalt 33 senatorene. Dette stadfester at presidenten nå har full kontroll med alle statsinstitusjonene og det er ikke langt fra at en kan kalle landet en ett-partistat. Opposisjonen, kirkene og EU har kritisert valglovene som gjør det vanskelig for småpartier å vinne frem.

Anklager mot presidenten

Presidenten har vært anklaget for å blande sammen privat og offentlig økonomi. Han eier selv en rekke bedrifter og er uten tvil Madagaskars rikesste mann. Det er gitt tollfritak for innsatsvarer som blant annet har styrket hans egne forretningstiltak. En del offentlige oppdrag har gått til hans egne bedrifter. Enkelte mener at han forskjellsbehandler innlandsfolk og kystbefolkning, noe som i det lange løp kan føre til dype splittelser i befolkningen. Fra gammelt av er det skepsis blant kystfolk mot folk fra innlandet, som alltid har vært favorisert når det gjelder utbygging av veier, skoler og helsetjenester. At presidenten selv kommer fra merina-gruppen bidrar også til skepsisen. Dersom Ravalomanana skal behol-

de populariteten, er han nødt til å snu denne skepsisen ved å vise i handling at han også er president for kystgruppen.

På en pressekonferanse på Mauritius i mars 2007 sa president Marc Ravalomanana: "Jeg styrer mitt land som jeg styrer en bedrift." På spørsmål om en bedrift ble styrt på en demokratisk måte svarte han: "I en bedrift er det resultatet som teller, det er det samme for et land." Ved en annen anledning uttalte han: "I en fotballkamp kommer det ikke an på hvor spillerne kommer fra, men at de får mål." Begge uttalelsene er ganske typiske for Madagaskars president. Han satser sterkt på å nå målene i femårsplanen MAP innen 2012. oyvind.dahl@lyse.net

Øyvind Dahl er professor emeritus i kulturkunnskap og interkulturell kommunikasjon. Dahl har arbeidet ved Misjonshøgskolen i Stavanger og en lærerskole på Madagaskar og har skrevet flere bøker og artikler om Madagaskar.

Før valget for andre presidentperiode i 2006 la Ravalomanana frem en ambisiøs fem-årsplan for en "hurtig og varig utvikling". Her er han på sjarmoffensiv på Nord-Madagaskar for å gi kvinnene større innflytelse i samfunnet. (Foto: Madagascar Action Plan)

Fra skolebespising ute.

Sekoly Voantsinapy – Sennepsskolen

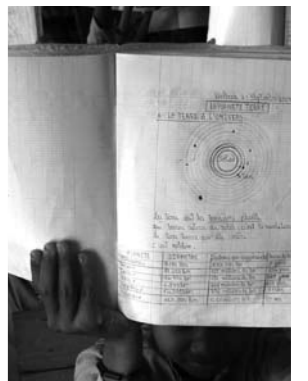
Hvis et sennepsfrø får de rette vekstbetingelsene kan det vokse seg veldig stort. Det var derfor skolen til presteenken Razafy i Antsirabe fikk dette navnet. Det viste seg seg å være et berettiget navn.

De minste bruker skifertavler.

Det smaker godt med mat på skolen.

Barna lærer om verdensrommet.

TEKST OG FOTO: SVEIN OG EVA NIELSSEN

På Antsirabe ligger Sekoly Voantsinapy, som betyr sennepsfrøskolen. Idé og gjennomføring av prosjektet har ene og alene den flotte kvinnen Razafiarisoa Elisabeth ansvaret og æren for. Hun fyller snart 80 år. Datteren Noro har stått som leder av skolen fra starten av. Hun er utdannet ved Universitetet i hovedstaden Antananarivo, med hovedfag i gassisk.

Razafiarisoa Elisabeth, eller Razafy, som vi for letthets skyld kaller henne, var ansatt hos oss fra 1974 til vi reiste hjem til Norge i 1977. Hun var presteenke med fem barn. De fleste var nokså voksne da, men tiden som enke og aleneforsørger hadde vært vanskelig. Hun og Eva fikk et spesielt nært og godt forhold til hverandre. De var på bølgelengde i et nært og godt fellesskap. Eva lærte mye av Razafy både når det gjaldt gassisk kultur og ellers om hverdagens utfordringer på godt og vondt. Razafy hadde et våkent blikk for mennesker i nød. Men hun hadde også evnen til å gjennomskue slike som ga seg ut for å ha det vanskelig, men som i virkeligheten bare var ute etter å sko seg på oss utlendinger. I det hele tatt fant hun stadig vekk mennesker som trengte hjelp. Hun tok til seg fattige kvinner med barn og lot dem bo hjemme hos seg, sammen med sine egne. En gang tok hun inn en gammel blind bestefar med seks barnebarn. De var kommet ned til Abe fra fjellene, utsultet, skitne og med fillete klær. Alle syv fikk bo hos

Razafy. Razafy "så" dem som levde i ytterste nød og gjorde noe med det.

Razafy starter det hele

I 1992 skrev Razafy til Eva om sin store visjon. Hun ville bygge skole for fattige barn. En tur rundt i byen og på torget midt på dagen, i skoletiden, sa henne at veldig mange barn var analfabeter: de kunne verken lese eller skrive. Istedenfor å gå på skolen måtte mange av dem jobbe for å være med å skaffe livsopphold til sin familie, eller de dro inn til sentrum for å tigge eller rett og slett gjorde ingen ting. Her så Razafy at hun hadde en oppgave. Hun skulle gjøre noe for noen av disse barna.

Eva ble litt skjelve av disse tankene, for det var jo et kjempeprosjekt. Og det var jo ikke helt lett å be venner i Norge om å bidra til dette prosjektet. I alle de årene vi selv hadde arbeidet på Madagaskar hadde vi jo "utnyttet" venner og familie. Så Razafy fikk til å begynne med et lunkent svar tilbake.

Så gikk det ett par år, og så skriver Razafy igjen. Hun forteller at hun og sønnen i løpet av de to årene som var gått hadde laget flere tusen soltørkede murstein som nå lå og tørket i solen utover på eiendommen hennes. Nå ba hun om hjelp til å få bygget skolen hun hadde drømt om. Det var umulig å si nei! Syforeningen og noen få andre ble mobilisert i første omgang; etter hvert kom andre gode venner med.

Det ble kjøpt et jordstykke som lå ved eiendommen hennes for å dyrke mais og bønner til et skolemåltid. Elevene skulle dyrke selv. Den første skolebygningen ble bygget på Razafys jorde i 1994. Ett par andre misjonærfamilier hjalp også til med penger. Prosjektet var større enn noen av oss hadde drømt om. Razafy hadde store vyer.

De første elevene

En måned etter skolestart det året, gikk Razafy og Noro rundt i bydelen og kikket inn i skur og hytter, i gatene og på markedsplassen. De traff på mange barn, og spurte dem hvorfor de ikke gikk skolen. Så "forhandlet" de med foreldrene og sa: "Kan ikke barna deres jobbe fra 06.00 til kl. 08.00. Så kan de få gratis undervisning av oss fra 08.00 til 12.00. Så kan de jo jobbe resten av dagen. Noen ble overtalt med én gang. Andre kom sigende inn etter hvert, og det lille skolehuset ble fylt til randen. De fikk lære å lese og skrive.

Og siden Razafy så på skoleprosjektet som et oppdrag fra Gud, holdt hun morgenandakt, og om lørdagene inviterte hun mødrene til bibelundervisning. Hvis noen var syke, gikk lærerne hjem for å se hva som var i veien og hjalp til med pleie. I begynnelsen hadde de kontakt med en katolsk sykestue og fikk hjelp der. I de senere årene har de hatt støtte og hjelp fra dr. Fidele. Han har helt til nå hatt privat praksis like i nærheten av skolen og har kun-

net komme på relativt kort varsel hvis noe var på ferde. Dr. Fidele undersøker 1.klassingene, da spesielt med henblikk på tuberkulose og innvollsorm. Givere i Stavanger gir spesielt til medisiner her. Dr. Fidele var som kjent med Noro til Stavanger og Norge høsten for 1 ½ år siden og fikk med gode venners hjelp et flott og lærerikt opphold på Universitetssykehusets mange avdelinger. Under det samme besøket fikk Noro blant annet med seg moderne undervisningsmetoder på Nylund skole og konsentrerte seg da spesielt om leseopplæringen. Nylund er en foregangsskole for dette og flere tusen norske lærere har vært på besøk for å lære.

Skolen i dag

Siden begynnelsen har Voantsinapy vokst på alle måter. De ble slik som Razafy så i sin visjon. Den lille skolen måtte utvides og stadig ta imot flere elever. Det første skolebygget er det lite igjen av. I dag står det tre fine bygninger. I den eldste bygningen er det kontor for rektor pluss tre klasserom. I den andre bygningen er det fire store klasserom, og den tredje bygningen, som ble innviet i oktober i fjor, er det bibliotek i én etasje og den andre etasjen utvikles det etter hvert et datarom. Det er 480 elever og over 20 lærere. Lærerne er dyktige og de er valgt ut med omhu av Noro. De skal ikke bare undervise, men også være elevenes sosiallærere. De er alltid på vakt om elevene trenger hjelp til klær eller en grundig kroppsvask. Det er dusj på skolen til dette formålet. En elev fikk for eksempel hjelp til brokkooperasjon og mens vi var der var det en

blind jente som fikk hjelp til blindtarmoperasjon.

Gode elever og engasjerte lærere

Skolen er offentlig godkjent og mange av elevene har oppnådd svært gode resultater. Det har blant annet ført til at de har fått litt utstyr som ransler, skrivebøker, skrivesaker og linjal. Ett år betalte staten lønn for tre lærere i ni måneder. En del flinke jenter får p.t. stipend fra Rotary for å fullføre videregående skole. Drift av skolen inklusive lærerlønn kommer for det meste fra givere her i Norge. Lærerne går på minimumslønn; ofte er klærne enkle og det er ikke alltid nok penger til tannlege og andre nødvendige ting. Men de gir alt for elevene. Noen av lærerne har også fått etterutdanning på kirkens lærerskole i Fandriana. Dette er svært velkomment.

Navnet "Sennepsfrøet" er valgt med omhu av Razafy. Det henviser på noe Jesus sa. Han sammenlignet Guds Rike med et sennepsfrø: i utgangspunktet er det pekyrende lite. Men får det de rette vekstbetingelsene vil det vokse og bli så stort at fuglene kan bygge rede i grenene! Veksten er tydelig! Tre fine og hensiktsmessige bygg, 480 elever og over 20 lærere. Glade og tillitsfulle elever som får lærdom til balast for resten av livet.

Vi opplevde skolen noen fantastiske dager i oktober 2007. Vi ble tatt imot som konge og dronning! Hele skolen oppstilt i skolegården med gassiske flagg i hendene. Klapping og hurra-rop og synging av nasjonalsang og velkomsttale av Noro. Vi satt på stoler helt

foran og nøt det hele. Elever opptrådte bare for oss med sang og dans. Om kvelden holdt lærerne fest for oss i det nye biblioteket med middag og taler og underholdning. Vi fikk også det ærefulle oppdraget med å innvie det nye biblioteket. Svein hadde liturgisk andakt og innvielsestale for alle elevene og lærerne, og Eva klippet snoren! Biblioteket er forresten bekostet av givere fra Sveits; turister som kom forbi og ble begeistret over det de så.

Voantsinapy er en privat og uavhengig institusjon, men solid plantet på kristen grunn. Razafy ville det slik, redd for at andre ville sko seg økonomisk på skolens drift. I praksis har skolens ledelse og lærere nær kontakt med den lutherske kirken på Madagaskar, og de fleste deltar aktivt i menighetens liv, blant annet er mange med i kirkekoret i Vohinjanahary – som kirken heter. Da vi var der, kom hele koret i sine røde korkapper og hadde konsert bare for oss i gjestehuset for vi bodde. For en kvalitet og du for en sangglede! Skolen har utviklet seg fantastisk. Vi har alltid sett at de får veldig mye ut av de midlene som sendes. Elevmassen har endret seg. Men det går fortsatt 10-åringer i 1. klasse.

Den første enkle stråkirken ble for liten. Landsbyboerne har selv finansiert og bygget en ny og større kirke (til høyre).

Drøm ble virkelighet

Enok Gramstad ville gi arbeidsløse gassere et bedre liv. På veien dit ofret han sitt eget. Ni år etter at grunnleggeren av Stiftelsen Blåfuglvannet ble drept i en bilulykke, er 650 fattige gassiske bønder fortsatt på fornavn med mannen som gav dem en ny sjanse i livet.

TEKS: ERIK TANGEDAL

Enok Gramstad jobbet en mannsalder som misjonær for NMS på Madagaskar, flere år som evangelist og litteraturspreder. Hans kjærlighet for menneskene har satt varige spor.

– Pappa sa stadig til oss fire barna: "Gasserne trenger Jesus, men de trenger også mer", forteller sønnen Leif Magne Gramstad til Madagaskarforum.

Visjoner

For 20 år siden begynte Sandnes-mannens visjoner å ta form. Finansieringen av det som skulle bli et svært vellykket hjelpearbeid fikk en løsning. Med private oppsparte midler sikret han seg

jordområder ved Anjoma Ramartine, ca. fire timers kjøring vest for Antsirabe.

17. mai 1975 var det unntakstilstand på Madagaskar og ingen norsk feiring av dagen. Jeg var derfor på landsbybesøk i området vi snakker om her. Barna hadde ikke skole. Ingen lærte dem sanger eller leker. De måtte passe kvegget dagen lang. Lite ante jeg den gang om hva som skulle skje her.

I løpet av flere kortere hjemmeopphold fra Madagaskar, ble Enok Gramstad stadig mer overrasket over hva nordmenn kastet på dynga. Han begynte å kjøpe gamle brukte franske biler, til og med bilvrak. Disse fylte han

med brukt tøy og andre ting nordmenn ikke lenger ville ha. Via shippingkontakter ble de fylte bilene fraktet til Tamatave. Penger fra salg ble brukt til å lønne medarbeidere og kjøpe stadig mer jord.

– Det ble flere og større turer hvert år, forklarer Leif Magne. – Etter hvert ble det lastebiler, traktorer, sykehusutstyr, bildeler, motorer – og tonnevis med klær. Pappa leide et stort område på Mysen for å samle alt han fikk og kjøpte. Mange engasjerte seg, sier sønnen.

Drept på jobb

Enok Gramstad ble meid ned og drept av en promillekjører i nattet mørket

Tre av lærerne hjelper til med skolebepisingen.

Razafy - Voantsinapy's mor.

Biblioteket ble åpnet oktober 2007.

Dette er "Tvillinghusene" ved Anjoma Ramartine på Madagaskar, senteret for Blåfuglvannet. I dag drives det mønsterbruk på stedet – som på sikt skal besørge all lokal finansiering av landsbybyggingen.

mens han var på vei til Göteborg-havnen med Madagaskar-frakt tidlig i oktober 1999. Før det hadde 64-åringen sørget for å skipe hundrevis av privatbiler, kassebiler, lastebiler og busser til Madagaskar. Inni bilene var det til sammen tusenvis av sykler, tonnevis av klær, motorer, bildeler og jordbruksredskap.

Datteren Ingelinn Rabenorolahy Gramstad sitter i dag i styret i Blåfuglvannet sammen med Leif Magne. I tillegg er ekteparet Edle og Petter Buer blant de som overtok etter at stifteren omkom.

Ingelinn forklarer: – Det meste av klærne pappa tok med seg, ble gitt bort. Alle bilene og syklene ble reparert på verkstedet han hjalp til å etablere nær jordbruksskolen Tombontsoa. Alle utdaterte biler gav kjærkommen jobb til mange, mange gassere. Salget gav overskudd – og pengene ble plassert i Andranovoromanga.

– Og det er her Enok Gramstads drøm ble virkelighet, sier Petter Buer. – Pengene ble gitt til arbeidsløse gassere som viste initiativ til å etablere seg som bønder. Buer har i flere perioder vært på Madagaskar for å hjelpe Gramstad med noe av arbeidet.

Startkapital

Alle bondefamiliene fikk ved starten tildelt to mål jord samt økonomisk startkapital. Enok Gramstad grunnla fire landsbyer nær hverandre. Landsbyene fikk navnene Ambaravaranala, Tsaramasoandro, Mangarivotra og Tsarahonenana. Stiftelsen Blåfuglvannet ønsket alle potensielle bønder velkommen og hjalp til med hver enkelts etablering. Blåfuglvannet bygde skole, kirke, la veier, plantet skog, kjøpte inn jordbruksutstyr, såkorn og gravde brønner.

Befolkningen har vokst sakte, men sikkert siden etableringen. I dag er det 650 store og små i de fire landsbyene. Helse- og skolearbeid prioriteres høyt ved siden av jordbruk og husdyrhold. Det satses også stadig mer på mikrofinans.

– Da pappa døde sto vi rådvile noen måneder, innrømmer Leif Magne. – Ingen av oss andre i styret kunne overta måten han ledet arbeidet på. Og vi kunne ikke fortsette å samle klær, biler og sykler. Heldigvis kom vi raskt inn i den spennende landsbybyggingen på en ny – og kanskje like bærekraftig måte.

Enok Gramstads venn og kollega på Madagaskar – som ble hardt kvestet

i samme ulykke i 1999 – ble leder for virksomheten på Madagaskar. Blåfuglvannet i Norge ble redusert til et arbeidende styre som engasjerte seg på nye måter:

– Vi opplevde stor gavmildhet blant nordmenn etter at pappa døde. Mange tusen kroner kom inn i begravelsen – og pengene fortsetter å tikke inn den dag i dag, sier Ingelinn. – Vi har enkelte store faste givere, og mange små. Alle deler visjonen vår på Madagaskar.

Stolte

Edle og Petter Buer tok utdanning innen bistand og Edle tok feltarbeid innenfor internasjonal helse i landsbyene på Madagaskar. Petter er også landbruksspesialist.

– Vi er stolte av dette "lille", men svært vellykkede arbeidet, sier Petter. Helseundersøkelsen viser at "våre" folk generelt sett har det bedre enn naboområdene. De får bedre og bedre privatøkonomi for hvert år som går. Våre helse- og landbrukskurs har båret frukter. Trivselen er god og infrastrukturen fungerer.

– En indikasjon på at det som har skjedd i de fire landsbyene er positivt, er at flere og flere flytter til disse byene, og at

nye landsbyer popper opp i nærliggende områder, der voksne og barn benytter seg av Blåfuglvannets kirke- og skoletilbud.

– Det unike ved arbeidet er at beboerne nå har FÅTT jordeiendommene til odel og eie. Etter fem år – der de beviser at de kan klare å skaffe seg levebrød av sin jord – blir de selvbyggere. Det er vi veldig stolte av!

– Rent organisatorisk ligger nå beslutningsmyndighet lokalt på Madagaskar – der den hører hjemme, forklarer Leif Magne. Vi i styret i Norge er spredt for alle vinder, og har våre møter på mail. To ganger i året krever vi seks måneders rapport/regnskap og seks måneders budsjett. Vi diskuterer oss i mellom om pengebruken er OK – og hva vi skal svare på deres ønsker om nye satsningsområder. Så formulerer vi respons, kommer med oppfølgingsspørsmål, ideer og eventuelle innstramminger. Ved slutten av hver seks måneders-prosess, sender vi omlag 40.000 kroner.

– Det hender det blir mer, dersom vi har råd til det. Men det er viktig for oss å holde tilbake, slik at Blåfuglvannets landsbyene klarer seg bedre og bedre på egenhånd – uten vår innblanding. – Vi stiller krav til dokumentasjon på alt som gjøres, men er svært åpne for bebo-

ernes egne ønsker, fortsetter han.

Åpner ungdomsskole

– Har dere eksempler på slike ønsker? – Absolutt!, svarer Ingelinn. – Vi har allerede etablert en barneskole i den største av de fire landsbyene. I dag har den ca 140 elever. For et år siden hadde de allmannamøte i byene og bestemte seg for å bygge ungdomsskole dersom vi i Norge kunne hjelpe.

– Finansieringen av dette klarte vi ikke å ta utenom budsjettet. Men vi utfordret giverne våre på kort tid, og de svarte! Resultatet er at ungdomsskolen allerede står ferdig og er i bruk. Denne høsten skal den offisielt innvies! Og det er veldig gledelig at skolemyndighetene i Betafo tar våre skoler inn under sitt system, med finansiering av lærerlønn og utstyr. Samarbeidet med myndighetene blir stadig mer også innen helse, med jevnlig besøk av helsepersonell fra nærliggende hospital.

– Jeg har et annet eksempel på direkte ønsker, svarer Petter: – For tre-fire år siden fikk vi ønske fra landsbyene om storkjøp av okser. På samme måte klarte vi å snu oss rundt og hjelpe til med fullfinansieringen av den store okseinvesteringen. Vi ser i dag at dette bærer frukt. Da vi etablerte arbeidet, gjorde vi

FAKTA OM BLÅFUGLVANNET:

De fire landsbyene (juni -08):

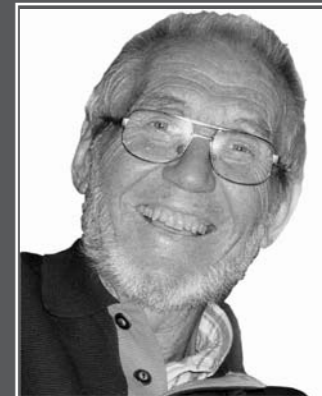
Ambaravaranala: 98 innbyggere
Tsaramasoandro: 221 innbyggere
Mangarivotra: 149 innbyggere
Tarahonenana: 182 innbyggere

Husdyr ved Blåfuglvannet (juni-08):

Okser: 92
Griser: 69
Høner: 1102
Ender: 125

Noe av avlingen første halvår 2008:

Regnris: 31 tonn
Ris: 140 tonn
Maniokk: 84 tonn
Mais: 3,4 tonn
Bananer: 15 tonn

Grunnleggeren av Blåfuglvannet, Enok Gramstad (1934–1999)

det med traktorer fra Norge. Det var supert i noen måneder. Inntil traktorene røk! Vi fikk store reparasjonskostnader hvert år. Til slutt tok vi et skritt tilbake – og sa at nok er nok. Oksekrefter er bedre enn hestekrefter ennå noen år til i våre landsbyer...

– Hvor lenge skal dere holde på? – Godt spørsmål! – Vi spør oss selv om det hele tiden, svarer Leif Magne. – Vi sier hele tiden til det lokale styret på Madagaskar at "nå er pengene slutt om et år". Men så får vi testamentariske gaver og store enkeltbeløp som gjør at vi kan holde støtten levende enda lengre. Vi bruker null kroner på administrasjon i Norge – og har en ganske strømlinjeformet virksomhet. Vi holder på til siste krone er slutt. Men sier til oss selv at vi skal blande oss mindre og mindre hvert år i det lokale styrets beslutninger. Vi tror sterkt på gradvis utfasing.

For mer informasjon, se www.blaafuglvannet.com
Vil du bidra? Kontonummeret er: 6116 05 26008

Blir gassiske barn hørt?

Madagaskar ratifiserte i 1991 FNs barnekonvensjon, og forpliktet seg dermed til å gjøre sitt ytterste for å sørge for oppfyllelsen av barns rettigheter, herunder barns rett til deltakelse. Realisering av denne rettigheten var fokuset i min studie av barns deltakelse på Madagaskar i perioden 2006-2007.

TEKST: MILFRID TONHEIM

Forskningsprosjektet undersøkte hvordan den gassiske kulturen virker inn på foreldre-barn relasjonen, og på barnas egne oppfatninger av og erfaringer med deltakelse.

Barn som vokser opp i forskjellige kulturer har ulike historier å fortelle. Sosial-økonomiske omgivelser og kulturelle normer og verdier er noen av mange aspekter som setter sitt preg på barneårene. Kulturelle oppfatninger av barn setter betingelser for hvordan barnet forstår og tenker om seg selv, andre barn og voksne. I de senere årene har barn, kanskje særlig i den vestlige verden, fått subjektstatus med egne individuelle rettigheter, og synet på barn som aktive deltakere i egne liv har fått økt aksept. Spørsmålet er om deltakerrettighetene til barn som vokser opp i kulturer med et sterkt kollektivistisk preg blir realisert og ivaretatt i like stor grad som for barn fra individualistiske og rettighetsorienterte kulturer.

Respekt hindrer

Gjennom intervju med gassiske barn og foreldre viser det seg at særlig ett element i den gassiske kulturen har en negativ innvirkning på barns mulighet til å si sin mening. Dette er den kulturelle påkrevde respekten fra ung til gammel. Ulike typer atferd kategoriseres som respektfullt og respektløst, og barna lærer dette fra de er helt små. Nært knyttet opp til den aldersbetingede respekten er ønsket om opprettholdelsen av harmoni og enighet. Dette ønsket fører til det kulturelt sett er å foretrekke at meningsforskjeller blir fortiet heller enn uttrykt. Barna blir i ung alder lært opp til at det er respektløst å uttrykke uenighet, særlig når man er i dialog med voksne mennesker. Slike kulturelle normer setter

utvilsomt grenser for barns mulighet til å delta i beslutningsprosesser i familien, og gjør det bortimot umulig for et barn å selv ta initiativ til å forhandle eller diskutere med sine foreldre.

På den andre side er barna aktive sosiale deltakere i familien, og dette gir dem en posisjon som foreldrene vet å verdsette. Den rådende moderne oppfattelsen av to separate verdener – en for barn og lek og en annen for voksne og arbeid – er ikke så tydelig på Madagaskar ettersom arbeid ikke utelukker en voksen aktivitet. Barna har en relativt travel dag som inneholder skole, lek, lekser og plikter hjemme. De letter arbeidsmengden til foreldrene sine og er viktige, og noen ganger helt nødvendige, medlemmer i den daglige husholdningen. Studien av barn i Toliara viser at foreldrene i mange tilfeller tar barna sine med på råd når avgjørelser som berører barna skal tas. En slik situasjon var for eksempel at bestemoren til barnet er syk og trenger hjelp i huset. Hun bor i en annen landsby, og ingen av foreldrene har mulighet til å dra. Dermed blir det diskutert om man skal sende et av barna til landsbyen. I intervjuene understreker de aller fleste foreldrene at de i slike situasjoner ikke vil tvinge barnet sitt til å gjøre noe mot deres vilje, men at barnets mening vil bli lagt vekt på og ofte være avgjørende når slike beslutninger skal tas.

Barna blir hørt

Flere av barna uttrykker at foreldrene spør dem om råd når de ikke selv vet hva som er best. Et par av foreldrene uttaler at de i noen tilfeller har fulgt råd fra sine barn. Dette er et veldig interessant og oppmuntrende funn, som tyder på at det også er elementer av respekt fra gammel til ung. Foreldrene anerkjenner at barna kan ha kompe-

tanse de selv ikke innehar og inviterer dem derfor til å delta i beslutningsprosesser i familien.

Samtidig viser studien at gassiske foreldre fremdeles ser på sine barn som sin "eiendom". Dette innebærer at barnets status i det gassiske samfunnet er en status som objekt mer enn en status som et subjekt med egne rettigheter. Analysen viser at barna deltar når foreldrene spør om deres mening, men at deres synspunkter blir fortiet ved at de ikke er gitt frihet til selv å initiere deltakelse. På denne måten kan de voksne i familien kontrollere når barna kan uttrykke sin mening, og deres maktposisjon blir sjelden eller aldri utfordret.

Skal man virkelig se en styrking av barnets posisjon på Madagaskar må foreldre være villig til å gi fra seg noe av sin posisjon og makt. Tiltak bør settes i verk for å lære foreldre og andre voksne om barns moralske verdi – en verdi de har i form av å være et menneske, ikke på bakgrunn av deres bidrag eller kompetanse.

Milfrid Tonheim har tatt hovedfag i administrasjons- og organisasjonsvitenskap ved Universitetet i Bergen. Hovedoppgaven er basert på en analyse av HIV/

AIDS debatten i parlamentet i Sør-Afrika med fokus på betingelser for deliberativt-demokratiske prosesser. I 2007 deltok Tonheim på Fredskorpsets utvekslingsprogram på Madagaskar i samarbeid med Senter for interkulturell kommunikasjon (SIK) der hun nå arbeider.

Fascinerende Fanórona

De sitter på fortauet og enser ikke verden omkring. Oppmerksomheten er rettet mot spillet med steinene som skyves frem og tilbake over diagonaler og tverrstreker.

TEKST OG FOTO: ØYVIND DAHL

De spiller fascinerende Fanórona – en genuin gassisk genistrek som er i ferd med å erobre verden. Bare prøv å google "Fanorona", så ser du hva som popper opp!

Navnet Fanórona uttales med trykkes på den første o-en og den siste a-en høres nesten ikke. At spillet er genuint gassisk kan det ikke være tvil om. Noen hevder at de kan ha fått det fra araberne i likhet med spåmannskunst og astrologi, men alle ordene som brukes i spillet er gassiske ord, det er ikke tilfelle med spåmannskunsten som har lånord fra arabisk. I Tantáran'ny Andriana "Fyrstenes historie" fra 1878 forteller R.P. Callet at spillet går tilbake til vazimba-ene – urfolket på Madagaskar. Kong Andriamanélo (1540-1575) som slo vazimba-ene kalte det for Sóratr'Andriamánitra "Guds skrift". En annen legende forteller at Andriantompokoindrindra, som var konge i Ambohimáláza, spilte Fanórona da undersåttene varslet ham om at fienden nærmet seg. Kongen rørte seg ikke og sa bare: "Vent til jeg har vun-

net denne 'tre mot fem', det tar ikke lang tid". Like etterpå sa de: "Nå er fienden rett under fjellet, konge!" Men han svarte: "Bare et øyeblikk, jeg vinner straks dette 'tre mot fem' -partiet!" Helt absorbert av spillet ble han tatt til fange av nabokongen og mistet kongedømmet. Herav kommer utsagnet: Télo nóho dímy nahavéry fanjakána "Tre mot fem brakte tap av kongedømmet".

Spillet har vært kalt gassisk sjakk, og i likhet med sjakk er dette et tomannsspill som krever intelligens og strategi. Man må kunne se mulighetene i flere trekk fremover og legge plan for å kapre gode posisjoner. Det kan gjøres ved å lansere offensiver og lage feller for motspilleren. Man må også vurdere hvilke mottrekk motspilleren kan finne på og legge opp sin strategi etter hva som er sannsynlig.

Det særegne ved spillet er at det egentlig er to spill. Hovedspillet heter **riatra**, der begge spillere har samme utgangsposisjon og samme sjanse til å vinne.

Den som taper hovedspillet, **riatra**, har tapt æren. Taperen må da spille et straffespill, **véla**, der han får et kjempetorunn i forhold til motspilleren; taperen har 22 brikker mens motspilleren bare har 5. Dersom taperen da ikke klarer å vinne, er han ydmyket og må spille enda et **véla**-spill. Først når han har vunnet straffespillet, får han lov til å spille et nytt hovedspill. Alternativt kan han gå ned på kne og breke som en sau eller han må slikke krysspunktet **lakabé** i midten av spillet. Dette går på æren løs!

Dersom du ønsker å få tilsendt de komplette reglene for Fanórona-spillet, må du ta kontakt med undertegnede: Øyvind Dahl, oyvind.dahl@lyse.net, eller ringe 51 88 13 77. Send e-postadresse eller vanlig postadresse så kan jeg sende reglene til deg. Du vil da få reglene både for **riatra**-spillet og **véla**-spillet samt eksempler som gir en god innføring i de ulike mulighetene. Dessverre er reglene og eksemplene for mange til å få plass i Madagaskar-forum.

Solheim og Solhjell til Solskinnsøya!

Utviklingsminister Erik Solheim og kunnskapsminister Bård Vegar Solhjell skal på en felles reise til Madagaskar 17.-19. november 2008. Statsrådene skal oppholde seg på Madagaskar i to dager.

TEKST: ØYVIND DAHL, FOTO: TORE BERNTSEN

Erik Solheim reiser til Madagaskar i siste halvdel av november.

Samtidig legges det opp til elevsamarbeid mellom Norge og Madagaskar der også norske elever og lærere besøker Madagaskar samtidig med statsrådene. De seks elevene og to lærere fra Trondheim Katedralskole og Askøy videregående skole blir der i ca en uke fra 14. november. Norske og gassiske elever skal sammen løse oppgaven "Hva er en god lærer og hva er en god skole?" Det blir med en profesjonell filmfotograf som skal bidra til dokumentasjon av samarbeidsprosessen og til en kort og målrettet presentasjon av elevarbeidet.

Elevarbeidet skal presenteres på

UNESCOs EFA Høynivåmøte i Oslo 16. – 18. desember 2008. EFA står for Education for All og møtet er en oppfølger av det internasjonale utdanningsforumet i Dakar, Senegal i 2000. Både kunnskapsministeren og utviklingsministeren får en viktig rolle på høynivåmøtet.

Utdanningsstøtten til Madagaskar er valgt ut som et interessant område for ministrene fordi Norge bistår Madagaskar gjennom flere kanaler: sektorstøtte til det nasjonale gassiske utdanningsdepartementet direkte, og støtte til utdanning gjennom Verdensbanken, Det internasjonale barnefondet

UNICEF, Den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO og til Den gassiske lutherske kirken FLM gjennom Det Norske Misjonsselskap. FLM har startet opp det "grønne" skoleprogrammet med støtte fra Ambassaden/UD. Her settes miljøvern, kjønn, bærekraft, godt styresett og en deltagende pedagogikk i fokus.

Samtidig med ministerbesøket og skolebesøket kommer det journalister fra dagspresse og Bistandsaktuelt. Så nå kan vi vente oss mye Madagaskar-stoff i tiden fremover!

Foreningsmøte i villmarken

Den nest siste helgen i mai var Osloforeningens medlemmer med følge invitert til Oslo-styremedlem Rolf og hans kone Tone Eriksens villmarkshjem ved idylliske Femunden. Ekteparet Eriksen driver Femunden Fjellstue, og istedenfor å holde et vanlig møte i Oslo inviterte likegodt Rolf oss oppover til fjellheimen.

Mens styremedlemmene hadde møte på dagtid benyttet "de bedre halvdelene" anledningen til å utforske den flotte naturen rundt fjellsjøen.

Politikk og møter med mennesker

– Det er alltid vemodig å forlate land og mennesker man er blitt glad i, sier nylig avgåtte ambassadør på Madagaskar, Hans Fredrik Lehne, som sommeren 2008 tok med seg mange gode minner fra Madagaskar inn i nye utfordringer i den norske utenriktjenesten.

TEKST OG FOTO: ARNE MORTEN ROSNES

– Møter med mennesker er det som har gjort sterkest inntrykk på meg i Madagaskar. Særlig møter med mennesker i fjerntliggende områder, der livet er strevsomt og all infrastruktur mangler. Ofte skjærer fattigdommen en i hjertet. Likevel utstråler menneskene et humør og en verdighet som er helt unik.

Hans Fredrik Lehne har vært Norges første ambassadør på Madagaskar siden den Norske ambassaden ble opprettet i landet mai 2004. Lehne forteller at presidentvalgene i 2001 og regime-skiftet i 2002 dannet en del av beslutningsgrunnlaget for opprettelsen av ambassaden. Den nye regjeringen satset på godt styresett og en utviklingspolitikk som var i tråd med FNs tusenårsmål. Avgjørende var det også at Madagaskar var et av de fattigste landene i Afrika og at Norge har lange tradisjoner i landet, først og fremst gjennom norske misjonærs virksomhet siden 1866.

– De lange norske tradisjonene i Madagaskar bidrar til å lette ambassadens arbeid. Norge er godt kjent i landet, og vi møter stadig mennesker som har nytt godt av det norske nærværet over

generasjoner, sier Hans Fredrik Lehne.

– Som følge av kolonisering og det politiske regimet etter frigjøringen har Madagaskar levd en isolert tilværelse. For Madagaskar er det viktig at andre land etablerer et nærvær i landet og derved bekrefter at landet er på rett vei i det internasjonale samfunn.

Fokus på utvikling

–Prioriteringene for den norske ambassaden har vært og er å ivareta norske interesser, blant annet gjennom utviklingssamarbeid, og å bistå Madagaskar i deres handlingsplan for fattigdomsbekjempelse, forteller Hans Fredrik Lehne. Samarbeidet foregår spesielt innen utdanningssektoren, der Norge er en sentral samarbeidspartner. Norge bistår også Madagaskar i bestrebelsene for å bekjempe korrupsjon og hvitvasking av ulovlige penger, samt å legge forholdene til rette for en sunn forvaltning av landets naturressurser, særlig fremtidige oljeressurser. Som for alle norske utenriksstasjoner er det også en prioritert oppgave å holde kontakt med det norske miljøet og bistå nordmenn etter behov.

Utfordringer for ambassaden fram-

over?

– Det er en kontinuerlig utfordring å opprettholde en høy standard på utviklingssamarbeidet. Ambassadens stab er i 2008 redusert med en saksbehandler, samtidig som nivået for samarbeidet opprettholdes. Dette utgjør en utfordring for ambassaden, som nå har 4 utsendte medarbeidere, en lokalt ansatt norsk programmedarbeider, samt 5 madagassiske kolleger i tekniske funksjoner.

Positiv utvikling på Madagaskar

– I den tiden jeg har tjenestegjort i Madagaskar har landet gjennomgått en positiv utvikling. De demokratiske institusjonene er blitt styrket og det er gjennomført demokratiske valg på alle nivåer. Det er etablert institusjoner som skal bekjempe korrupsjon og økonomiske forbrytelser, og det er igangsatt en holdningskampanje mot korrupsjon. Denne kampanjen ser ut til å lykkes, særlig blant den yngre generasjon. Den økonomiske utviklingen går i riktig retning, selv om det er ønskelig med en raskere økonomisk vekst og en mer effektiv avskaffelse av fattigdommen.

– Det er særlig to forhold som kan vekke bekymring, forteller Hans Fredrik Lehne. Det ene er at fødselsraten i Madagaskar er altfor høy, nesten tre prosent. Det vil være en stor utfordring for samfunnet å skaffe arbeid til skaren av ungdommer som etter hvert søker seg ut i arbeidslivet. For det andre er det bekymringsfullt at utenlandske investorer ikke i større grad anser Madagaskar som attraktivt for sine investeringer. Madagaskars fattigdomsstra-

tegi baserer seg på at utenlandsinvesteringene skal øke kraftig. Dette forutsetter at det skapes et attraktivt klima for slike investeringer.

Madagaskars paradoks

I samarbeidet mellom Norge og Madagaskar er det en stor utfordring å skape en større bevissthet om Madagaskar i Norge. Svært mange nordmenn forbinder Madagaskar med misjonærer og misjonsvirksomhet. Denne virk-

somheten har vært viktig opp gjennom historien, men Madagaskar representerer så mye mer, både når det gjelder muligheter for en lønnsom jordbruksproduksjon, råstoffutnyttelse og industriutvikling. Det er et paradoks at de andre landene i Øst-Afrika skal være så mye bedre kjent i Norge enn Madagaskar.

SMÅNYTT

AV ØYVIND DAHL

Vennskapsforeningens årsmøte 2009

Det blir årsmøte for Vennskapsforeningen Norge – Madagaskar (hovedforeningen på landsbasis) i Oslo **lørdag den 18. april**. Papirene for årsmøtet blir sendt ut før møtet i en egen konvolutt til medlemmene. På Årsmøtet vil hovedstyrets årsmelding og regnskap bli lagt frem. Videre vil det bli foreslått aktivitetsplan og budsjett.

Styret vil sende ut innkalling med sakspapirer og stemmeseddel i februar - mars, slik at alle medlemmer, også de som bor andre steder i landet, kan være med på valg av nye medlemmer av hovedstyret. I konvolutten vil det også ligge en giroblankett for innbetaling av kontingent for 2009. Eventuelle saker til årsmøtet må sendes inn til hovedstyret innen 1. februar 2009.

Stavangerforeningen

VNM Stavanger har hatt medlemsmøte med Torleiv Bilstad og Olav Stav den **16. september** om "Miljøsamarbeid mellom Norge og Madagaskar. Det planlegges et medlemsmøte med spesialrådgiver Petter Langseth i **slutten av november** om temaet "Presidentens rådgiver i antikorrupsjonsarbeid". Det blir ikke lørdagskafé i høst. Den **12. februar 2009** planlegges årsmøte for VNM Stavanger. Det blir da foredrag om barnebokproduksjon på Madagaskar ved Senter for Leseforskning, Universitetet i Stavanger.

Osloforeningen

VNM Oslo har hatt medlemsmøte med Petter Langseth **10. juni** om temaet "Presidentens rådgiver i antikorrupsjonsarbeid" og **2. september** med Solveig Andresen og Olivier Belalahy om "Olje for utvikling". Det blir Lørdagskafé **5. november**. Årsmøtet for VNM-Oslo blir **12. mars 2009** i forbindelse med et medlemsmøte. Årsmøtet for hovedforeningen blir i år i Oslo den 18. april 2009. Da blir det også medlemsmøte. Osloforeningen arbeider med et postkort med informasjon om VNM. Det er laget slik at den kan brukes over tid som reklame for foreningen.

Hvor mange medlemmer har foreningen?

Per oktober har foreningen 480 aktive medlemmer. Herav er 343 hovedmedlemmer og 137 husstandsmedlemmer.

Hvor er det blitt av deg?

Mange medlemmer flytter eller forandrer adresser. Husk å gi melding om ny adresse, nytt telefonnummer eller ny e-post-adresse til Reidar F. Sivertsen, Brøholtlia 16 A, 3430 SPIKKESTAD, e-post: info@madagaskar.no, Telefon: 31 29 69 10, Mobil: 918 58 519. Det vil spare oss for masse bryderi ved utsending av blad og nyhetsmeldinger!

Ny Madagaskar-bok

Øyvind Dahl har skrevet en ny utgave av boken "Merkverdige Madagaskar. Øya mellom øst og vest". Medlemmene får i disse dager tilbud om å kjøpe boken til halv pris kr 165,00 pluss porto etc. kr. 50,00. Full pris i bokhandelen er kr 329,00. Dersom du ønsker flere bøker, kan du kjøpe den i bokhandelen. Royaltyinntektene går til en egen konto i Vennskapsforeningen. Se omtale på www.spartacus.no. Søk Madagaskar.

Nye hjemmesider

Klikk deg inn på www.madagaskar.no og du vil se at vår webmaster Heri Ramampiaro har fornyet nettsiden til VNM. Du vil alltid finne nyheter fra Madagaskar og aktuelle ting i foreningen på første siden. Alle Madagaskar-forum som er utgitt (til sammen 14 blader), finnes på hjemmesidene i PDF-format. Videre er det kommet til mange nye lenker med interessante innfallsporier til mye stoff om Madagaskar som ambassader, bistand, litteratur, miljø, nyhetsstoff, politikk, reiser, samarbeid med Madagaskar og mye annet. Vi jobber stadig for å gjøre hjemmesidene enda bedre.

For togavgang fra torget, fra venstre: John Magnus Nygaard, formann i Vennskapsbyforeninga Stavanger – Antsirabe, ambassadør Alphonse Ralison, fru Charlotte Ralison, flaggbærer Randria Philippe, og delvis skjult bak han Øyvind Dahl, formann i Vennskapsforeninga Noreg Madagaskar.

Vennskap, samarbeid og 17. maitog

I samband med ambassadør Alphonse Ralison (60) og fru Charlotte Ralison sitt besøk i Stavanger 17. mai 2008, tok Vennskapsforeninga Noreg - Madagaskar del i folketog et saman med Vennskapsforeninga Stavanger ?Antsirabe og Foreninga for gassarar i Stavanger.

TEKST OG FOTO: ERIK TANGEDAL

Her var mange gassiske og norske flagg å sjå, og ei solide gassisk gruppe frå byen og distriktet saman med norske medlemmer. Parolen på banneret var "Vennskap og Samarbeid". Madagaskar vart dermed godt markert i folketog et. Ambassadør Ralison og frue har besøkt byen tidlegare etter dei i 2007 flytte til Berlin for å representere Madagaskar i Tyskland, Danmark, Sverige, Noreg, Finland og Island.

17. juni 2008 tok ambassadør Ralison

del i feiringa av den islandske nasjonaldagen etter at han to dagar før hadde levert sine akkreditiv til Olafur Ragnar GRIMSSON, presidenten for republikken Islands 309.000 innbyggjarar. Island fekk diplomatisk samband med Madagaskar i 1996.

I midten av august fylgde ambassadøren og fru Charlotte Marc Ravalomanana og fru Lalao til Sverige og det internasjonale vannseminaret i Stockholm. Dessutan kom minister Jean

Donné Rasolofoniaina som har ansvar for vasspørsmål, og senator Lanto Rabenatoandro mellom andre.

København og dei vel ti gassarane som held til i Danmark, fekk besøk av ambassadøren 21. september 2007.

Og for å nemna Finland til slutt, så la oss nemna at ein privat finsk organisasjon, DODO, arbeider for å hjelpe folk med levemåten i grenseområda til naturparkane i Ranomafana og Manombo.

Madagaskar i Bergen

Frå 30. mai 2008 har relasjonen som misjons-Noreg har hatt med Madagaskar i over 140 år, blitt presentert gjennom fire ulike utstillingar i Bergen. Utstillingane byggjer på, og formidlar forskningsresultat frå det fleirfaglige forskingsprosjektet "Norwegian Missionaries. Practice and Representation in the Formation of 'Self' and 'Other'", finansiert av Norges forskingsråd.

TEKST: ERIK TANGEDAL

Personleg opplevde eg på slutten av 1950-talet misjonsutstillinga "Til jordens ender". Forutan utstilling, vart misjonsfilmar vist for eit stort publikum. Også den sida vart teken hand om på utstillinga. Det vart i det heile ei nostalgisk oppleving for fleire av oss som under NMS si generalforsamling i Bergen i juli fekk ta rundten til dei ulike musea.

Sterkt gjensyn

I lepramuseet på St Jørgens hospital fekk me via store plakatar med fotos og tekst eit sterkt gjensyn med Mangarano spedalsksjukehus. Diakonissene Milly Kopperud og Ruth Rasmussen var våre misjonærkollegaer på Madagaskar i 1960-åra. At det like fram til 1956 var leprapasientar på St Jørgen i Bergen, var også overraskande og tankevekkjande.

I gamle Sandviken Bedehus var rette atmosfæren gjenskappt frå misjonsbasarar og misjonsmøte. Snorer med gevinstar, misjonsfilm, kaffi og vaflar, alt var med.

Skulemuseet gav gjensyn med barnas møte med misjonen. Her var misjonsbøssa sentralt plassert. Utfordringa til barna om å gi var sentral.

Med bort mot 30.000 til stades på friluftsgudstenesta i Betafo 4. november 2007, feira den lutherske kyrkja på Madagaskar sine 140 år. Det skjedde på same staden der den norske misjonspresten John Engh i desember 1867 samla folket til den aller første gudstenesta ved norske misjonærar på Madagaskar. Denne kyrkja med sine nå ca tre millionar medlemmer, har slik betydd mykje for Madagaskar.

Vindaugo mot verda

Men misjonsrørsla har betydd mykje som kulturfenomen også for Noreg frå andre halvpart av 1800 talet. Det var misjonsrørsla som den gongen opna vindaugo mot verda for folk flest. Medan Morgenbladet som den viktigaste landsdekkande avisa i 1873 hadde 2000 abonnentar, hadde Misjonstidende det året over 6.500. Hovudstadsavisa Aftenposten hadde berre ca

500 abonnentar.

Det Norske Misjonsselskap gav også ut eit barneblad frå 1896. I pinsehelga same året var det ei valdeleg opprør på Madagaskar der ca 1500 geriljasoldatar - eller røvarar - alt etter augo som såg - brende sjukehuset og fleire av misjonen sine hus på Antsirabe, og hadde nesten gjort ende på stasjonshuset der eit 30-tals kvinner og barn held til. Diakonisse Marie Føreide stod i vindauga og såg sjukehuset gjekk opp i flammor. "Mine stakkars syke, mine stakkars syke", jamra ho.

"Stakkars" er elles eit sentralt og fleirtydig ord i dette forskarprosjektet. Barnesongen "Stakkars små i hedningland" kling ikkje heilt bra i vår tid. Men perspektivet på informasjonen imponerer når Misjonsselskabets Børneblad skreiv om overfallet i ein orsakande og forklarande artikkel: Opprørarane var glad i fedrelandet og hadde problem med å skilja mellom franske okkuperantar og andre europearar.

Fire av fem i forskargruppa bak utstillinga.
(Frå venstre:) religionshistorikar Karina Hestad Skeie, utstillingsleiar ved bymuseet Sigurd Sandmo, sosialantropolog Hilde Nielssen, og historikar Teemu Ryymin.
Historikar Inger Marie Okkenhaug var ikkje til stades då biletet vart teke.

Forste rad fra venstre: Karl og Hans Rabeony, Christian Borchgrevink, Rakotondralambo, Johanne Borchgrevink, Valborg Anderssen³ med Teodora Razanamalala, Razafindrafara (Fru Rabeony) og Hermana. Andre rad fra venstre: Hans Kristofera, Rakotomanga, Kristian, Johanna Rasoanjanahary med Bozy, Sigrid Rainivelo, Margreth Rasoaniaina, Valborg Razanakony og Rosallie. Hans Rabeony var Borchgrevinks pleiesønn, Antananarivo, Madagaskar 1912.
Foto: Misjonsarkivet – Misjonsbøgskolen, Stavanger.

Forskarane som har delteke i forskningsprosjektet er sosialantropolog Hilde Nielssen, historikar Inger Marie Okkenhaug, historikar Teemu Ryymin, religionshistorikar Karina Hestad Skeie og Sigurd Sandmo, cand.philol. og leder for utstillingsavdelingen ved Bymuseet i Bergen.

Forskningsresultata er formidla gjennom utstillinga? Til jordens ender?. Det er eit samarbeid mellom Bergen Museum og Bymuseet i Bergen. Utstillinga er fordelt på dei kulturhistoriske samlingane ved Bergen museum, på Lepramuseet, Skolemuseet og i Gamle Bergen.

I 1948 opna ei utstilling med same namn i Noreg. Denne misjonsutstillinga turnerte i Noreg til 1960 og vart sett av ein million nordmenn.

Jeg tillader mig herved at sende en gasserbylt

Hilde Nielssen

"Jeg tillader mig herved at sende en 'gasserbylt' iud en del bedænkningssvarende til museet." står det i et brev til Bergen Museum i 1906. Brevet ble ikrevet av misjonæren Anton Flygel i forbindelse med at han sendte museet en rekke etnografiske gjenstander fra Madagaskar. Dørværende konservator Haakon Scherøing (senere Steirli) skrev i sine takkebrev:

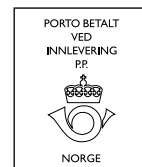
Jeg bringer Dem vor bedste tak for den udmærkede sending af etnografika og ikke mindst for den omhyggelige oplysning om hvert stykke, som gjør sagerens videnskabelige værd saa meget større. Det er os en fornøjelse at vedtage kr. 40 i følge deres opgave for udlæg. I haab om fremdeles at nyde godt af Deres velvilje.

Der er de den første - og siste - sending fra Flygel. Året etter bukket han under for dysenteri på Madagaskars kyst, 31 år gammel. Kone og barn døde kort tid etter. Flygel var imidlertid ikke den første, og heller ikke den siste misjonæren som skuffet museet gjenstander fra Madagaskar. Bergen

-Anton Kjeldstedt i brestol på ves til kiste, Antananarivo, Madagaskar, ca. 1896-. Europæerne kaldte en forestilling om at finde anstøtninger var hulefarlige og kunne fremkalle malaria. Brestolene har en flertal hundre år lang historie på Madagaskar. Den eldste avbildningen finnes i en fransk bok fra 1658. I tidligere tider ble brestolene brukt til å transportere gassiske arisokrater og andre velstående folk. Portene var sluttet. Under kolonitidens første fase ble brestolene i det da velvære Madagaskar den fremtrækkende transportmidlet for europæere. I franske boker om Madagaskar var den gassiske brestolen et yndet motiv. For mange gassere ble brestolen etter hvert et symbol på vestlig ekspansjon og kolonial dominans. Foto: Misjonsarkivet – Misjonsbøgskolen, Stavanger

B

RETURADRESSE: REIDAR F. SIVERTSEN, BRØHOLTIA 16 A, 3430 SPIKKESTAD

*Razafy- "sennepsfrøskolens mor".
Foto:Svein Nielssen.*